

Mira Muhoberac

MONOGRAFIJA O IKI ŠKOMRLJ

Martina Petranović,
Prepoznatljivo svoja – kostimografkinja Ika Škomrlj,
ur. Ivana Bakal, ULUPUH, Zagreb, 2014.

Već na prvi pogled knjiga *Prepoznatljivo svoja – kostimografkinja Ika Škomrlj* autorice Martine Petranović i urednice Ivane Bakal, u izdanju ULUPUH-a, tiskana u Zagrebu 2014., djeluje impozantno: rasprostire se na četiri stotine stranica enciklopedijskoga formata uz obilje fotografija i ilustracija u boji koje oprimjeruju cjelokupan opus suvremene nam hrvatske kostimografkinje Ike Škomrlj i količinski prevladavaju u odnosu na pedantan popratni tekst – studiju teatrologinje Martine Petranović o opusu jedne od najistaknutijih hrvatskih kostimografkinja. Cijela je knjiga, od naslova, podnaslova, brojeva i brojki i unutarnjih ovitaka, prepletana plavom bojom kao svojevršnom Arijadninom, ili niti Ike Škomrlj, a dijeli se na konac izjava same kostimografkinje i na konac izjava stručne javnosti o djelu Ike Škomrlj. Knjiga započinje izjavom Ike Škomrlj: „Oduvijek sam znala da sam drukčija, ali nisam znala je li to dobro“, a

okončava kostimografkinjinom izjavom: „Svako odijelo produžuje naše biće izvana, ono znači jednu vrstu duha. Ponekad kostimom pokazuje mo čovjeka bez duha, ponekad nekoga s hiper duhom.“ Kao u dobro skrojenu kostimu, u unutarnjosti knjige, ispod kaputa tvrdih korica, skrivena je nježna haljina – kratak autobiografski zapis Ike Škomrlj o sebi na početku, a kratak autobiografski zapis o drugima na kraju monografije: o kazališnim ljudima s kojima voli surađivati.

Dio monografije od 13. do 344. stranice zauzima studija Martine Petranović popraćena nizom atraktivnih fotografija u boji što konkretiziraju životni i umjetnički put Ike Škomrlj bilo kao jedinstven pogled na skice kostima, bilo kao jednako zanimljiva svojevrsna izložba fotografiskih zapisa iz predstava. Autorica teksta, teatrologinja Martina Petranović svoj je tekst, kojemu će se rado vraćati hrvatski teatrolozi i umjetnici, podijelila na nekoliko potpoglavlja. Studija započinje ulomkom *Htjela sam biti Žedrinski!*, naslovom što dobro i točno određuje ljudsku, „usključnu“ emotivnost kostimografkinje Ike Škomrlj i njezine stvaralačke poticaje, ali i zarazu teatrom u djetinjstvu i najranijoj mladosti, gledanje predstava s bratom Josipom, osvješćivanje kostimografskoga poziva od papirnate lutke za koju je crtala i rezala haljine do odluke da bude drukčija, uvijek svoja, neprihvaćanjem stalnoga angažmana u nekom kazalištu i odabirom položaja slobodne umjetnice nakon završetka studija scenografije na današnjoj Akademiji dramske umjetnosti (u kojoj

nije postojao kostimografski odjel ili odsjek). U drugom potpoglavlju, *Profesionalni počeci i predstave za djecu*, autorica Martina Petranović dotiče se prvih scenografija Ike Škomrlj te okretanja kostimografiji u predstavama današnjega Zagrebačkoga kazališta mladih, analizirajući odlučujuću suradnju s redateljicom Zvezdanom Ladikom, s kojom surađuje nekoliko desetljeća. Kazalištu za djecu vraća se i kasnije, kad u Maloj sceni svojim kostimima obilježava jubilej te kazališne redateljice i dramske pedagoginje. I u tim se predstavama za djecu i mlade, kako naglašava sama kostimografkinja, najviše ističe kontrast kao stalno i vlastito kostimografsko načelo, npr. sudar zelenog i crvenog, karakterne uloge i čiste kostimografije. U drugom se potpoglavlju, *Zagrebački HNK i suradnja s Petrom Šarčevićem*, u dugotrajnu radu s ovim redateljem i kazalištem ističe „upadljiva likovna ekspresivnost i nadgradnja scenske odjeće“ i, kako određuje Martina Petranović, „podređenost/prilagodnost dramaturškim zahtjevima likova, radnje i redateljske koncepcije“.

U potpoglavlju *Dramske predstave – između Zagreba i Dubrovnika* prikazuje se rad kostimografkinje Ike Škomrlj na dramskim predstavama u nizu hrvatskih kazališta te na Dubrovačkim ljetnim igrama, vidljiv i u Shakespeareovu *Romeu i Juliji* redateljice Ivce Kunčevića na Jezuitskim skalinama i u bogatim haenkaovskim predstavama nastalima prema djelima kazališnih klasika. Iz potpoglavlja *Kostimografkinja i pisac – Ika Škomrlj i Miroslav Krleža* autorica ovih redaka izdvojila bi rad na

predstavi *Gospoda Glembajevi* u režiji Petra Večeka, utemeljen na crnim, bijelim i crvenim skladnostima i kontrastima. Ika Škomrlj rado je viđena gošća i na pozornicama izvan Zagreba i izvan institucija, što sugerira i sljedeće potpoglavlje; Ika Škomrlj u takvim je umjetničkim prigodama ostvarila niz zapamćenih kostimografija, pa i onu u predstavi *Smrt Vronskoga* autora Nedjeljka Fabrija i redateljice Ivce Boban u Hrvatskom narodnom kazalištu Ivana pl. Zajca u Rijeci 1995., koja progovara i o strahotama Domovinskoga rata.

Čitatelji će ove jedinstvene monografije rado kročiti svim postajama kostimografskoga puta Ike Škomrlj i primjerena teatrološkog opisa Martine Petranović, jednako se zaustavljajući na u javnosti možda najpoznatijoj – opernoj kostimografkinji Ike Ajki Škomrlj što vibrira između monumentalnog i eksperimentalnog; zadržavat će se i na njezinim „pomaknutim“ kostimografijama u glazbeno-scenskim predstavama, na baletnim i plesnim kostimografijama i kostimima u pokretu. Stručno će i umjetničko, ali i gledateljsko oko primijetiti i sljubljenosti koreografije i kostimografije Ike Škomrlj u Studiju za suvremeni ples i Zagrebačkom plesnom ansamblu, ali i čaroliju kostima u istaknutim drugim baletima, što se opisuje u koncepcijski točno podijeljenim potpoglavljima. Napokon, Ika Škomrlj zaista je oformila i kostimografsku „školu“, sadržaj završnice studije Martine Petranović, uz velik broj predstava koje je radila i potpisala s dugogodišnjom ravnopravnom umjetničkom partnericom, jednako istaknutom hrvatskom kostimograf-

kinjom Dianom Kosec Bourek, a za tim i s mladim suradnicima, postajući i „arbitar vrsnoće“ u umjetničkom smislu i dionik pedagoškog udjela u suvremenoj hrvatskoj kostimografiji. U učenike se Ika Škomrlj mogu ubrojiti Danica Dedijer, Doris Kristić, Irena Sušac, Dženisa Pecotić, Željko Nosić, Katarina Radošević Galić, Elvira Ulip... ali i stvaratelji s kojima je surađivala u kreiranju filmskih i televizijskih djela, iskoračivši „u druge medije“.

Završno potpoglavlje Martine Petranović naslovljuje, najtočnije, što određuje i naslov cijele ove ogromne knjige, *Prepoznatljivo svoja*. Od kraja pedesetih godina do danas, u nekoliko desetljeća stvaranja, tvrdi autorica, a čitatelji upućeni u opus ove hrvatske kostimografkinje mogu to potvrditi, „Ika Škomrlj nesumnjivo je obilježila jednu kazališnu, a ne samo kostimografsku epohu, a tim je naslijedom, kao i dugogodišnjim neformalnim ali nezaobilaznim pedagoškim djelovanjem i utjecajem, položila temelje za budućnost hrvatske kostimografije“ (343. str.).

Od 345. do 369. stranice tiskani su *Osvrti prijatelja i suradnika*, kratki tekstovi memoarskoga i biografskoga tipa s emotivnom ljudskom dimenzijom. Dinka Jeričević prisjeća se rada s Ajki, Ikom Škomrlj, s kojom surađuje od 1974., zajedničkih predstava i „štikleca“, Lela Gluhak Buneća naglašava simbiozu kostima Ajki Škomrlj s tijelom u pokretu, eruptivnu imaginaciju i kazališnu autoritativnost, Ljiljana Gvozdenović sljubljenost plesača s „novim tijelom“, britkost jezika i intuiciju, Milko Šparembek naziva je „velikom guruom“ naše

kostimografije, Danica Dedijer zapiše tekst o dragocjenim savjetima i suradnji, Matko Sršen o njezinoj kostimografskoj strasti, Ivica Kunčević o vizualnoj kazališnoj sanjariji Ike Škomrlj. Jakov Sedlar piše o „svojoj teti“ Iki Škomrlj, jednome od „posljednjih Don Quijitea hrvatskoga glumišta“, Zlatko Vitez uspoređuje svoje poštovanje prema Ajki Škomrlj s poštovanjem Koste Spaića prema Ingj Kostinčer, posebno ističući njezinu suradnju s Histronima i s Dramskim kazalištem Gavelle te višekratnu redateljsku suradnju s ovom kostimografkinjom u režijama Krležinih tekstova, ali i glumačku, kad je redatelj i tad ravnatelj Gavelle Petar Veček angažirao ovu kostimografkinju u predstavi *Gospoda Glembajevi*, kad Vitez kao prvi takav Silberbrandt nije imao „svečeničku mantiju“ – nego frak s bijelim ovratnikom. Doris Kristić skicira životnu školu koju je prošla s Ajki Škomrlj i prijenos kolosalna kazališna znanja, ali i njezinu kontinuiranu borbu za dignitet kostimografske profesije u Hrvatskoj. Tonko Lonza piše o prvom susretu s Ikom Škomrlj 1953./1954., tad studenticom prve godine scenografije na Akademiji dramske umjetnosti iz perspektive studenta treće godine glume, dešifrirajući njezin nadimak šezdeset godina poslije kao kraticu za „Alkinoja junačkog kćerka“, tj. Nausikaja iz 6. pjevanja Homerove *Odiseje*. Svi su ti tekstovi, kao i tekst Vladimira Stojasavljevića o „velikoj čarobnici kazališnog čina“, Almiri Osmanović o talentu Ike Škomrlj i mjeri ukusa hrvatskoga kazališta, Elvire Ulip o „nesebičnu darivanju znanja i iskustva“, Mire Wolf o stalnoj razmjeni iskustava, ispreple-

teni dragocjenim fotografijama i ilustracijama koje potvrđuju zajedničko kazališno iskustvo.

Poglavlje *Popis radova*, značajno za hrvatsku teatrografiju, prostire se od 370. do 389. stranice; oprimjereno je fotografskim konkretizacijama, a vizualno započinje crtežom Ike Škomrlj iz njezine dječje „risanke“, kad se „talent za crtanje još nije nazirao“. Impresivan kazališni opus otvara se popisom kostimografija u dramskim, glazbenim i baletnim predstavama u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu od 1962. do 2010. godine, nastavlja se popisom kostimografskih radova u Zagrebačkom kazalištu mladih od 1961. do 1999., popisuje kostimografijin rad u nizu hrvatskih kazališta, na Dubrovačkim ljetnim igrama i na drugim festivalima te u inozemstvu, kao i ne tako velik ali značajan opus na televiziji i filmu.

U poglavlju *Nagrade i priznanja* navedene su dvadeset i dvije nagrade dodijeljene Iki Škomrlj od 1974. do 2007. godine. Veći sažetak na engleskom jeziku, u prijevodu Tihane Klepač, trebao bi i mogao biti poticaj za prijevod ove iznimno korisne i poticajne knjige na engleski jezik, čime bi hrvatsko kazalište i kostimografija postali znatno predočljiviji inozemnoj publici i stručnoj javnosti.

Argumentiran, stručan i studiozno napisan tekst, obilje izvrsnih fotografija i ilustracija koje čine veći dio knjige, profesionalan teatrološki i likovni angažman pripisuju se autorici monografijinji Iki Škomrlj i urednici Ivani Bakal – koja knjigu započinje predgovornim tekstom *Beskompromisna*

duša Ike Škomrlj, spojem autobiografskoga, biografskoga, memoarskoga i umjetničkoga zapisa. Budući da je ova knjiga tiskana u vrijednom izdanju ULUPUH-a u samo 300 primjeraka, pretpostavljam da bi se ubrzo moglo i trebalo tiskati drugo izdanje. Preporučujem izdavaču, urednici i autorici da u tom izdanju numeriraju fotografije i naprave njihov posebni popis te da se osim navođenja datuma izvedbe navedu i glumci i izvođači koji nose kostime Ike Škomrlj. Tako bi ova više nego korisna knjiga i vrhunska monografija mogla postati prava enciklopedija hrvatske kostimografkinje. Dotad, ne sumnjam da će za njom stalno posezati studenti umjetničkih i drugih fakulteta, kazališni praktičari i teoretičari, umjetnici i znanstvenici, uživajući u kvalitetnu tekstu i vizualnu oprimjerenu jednoga od najistaknutijih hrvatskih opusa – kostimografskom opusu hrvatske kostimografkinje, kazališne umjetnice Ike Ajki Škomrlj. Velik udjel u knjizi ima i grafičko oblikovanje, koje potpisuje Kuna Zlatica i tiskara Printera. Realizaciju ove knjige omogućio je i potpomogao cijeli niz ustanova i pojedinaca, a knjiga ne bi bila moguća bez ogromna angažmana, sudioništva i umjetnosti kostimografkinje Ike Škomrlj. „Već sam se kao dijete zaljubila u teatar“, zapisane su riječi Ike Škomrlj na ovitku knjige. Mnogi će ih mladi čitatelji moći izgovoriti ulazeći u kazališni svijet upravo listajući, čitajući i gledajući ovu dragocjenu kazališnu i teatrološku knjigu.

Mario Kovač

BEZ ZAJEDNIČKOG NAZIVNIKA

Dubravko Mihanović

Bijelo

Žaba

Marjane, Marjane

Prolazi sve

Hrvatski centar ITI, Zagreb,

ožujak 2014.

U teatrološkoj i dramskoj biblioteci Hrvatskog Centra ITI, Biblioteci Mansioni, objavljena je zbirka drama Dubravka Mihanovića koja u svom naslovu ima nazive četiriju drama čije tekstove i sadrži. Već samim činom odbijanja da svoj dosadašnji dramski opus svede pod zajednički naslov ili zajednički nazivnik, Mihanović kao da pokazuje da ne želi biti svrstan u određene stilске, estetske, svjetonazorske ili generacijske ladiće. I uistinu, ako ovu zbirku čitate neopterećeni potrebom da klasificirate njegov rad, komotno bi vam se moglo učiniti da ove drame nije napisao isti autor. Odmah da bude jasno, ovu tvrdnju ističem isključivo kao kompliment autoru jer osobno ne patim od potrebe da bilo kojeg dramskog pisca „prepoznam“ ili otkrijem ključ kojim on piše što je, čini se, težnja većine naših teatrologa i kritičara. Taj famozni „autorski štih“, kojim se onda rukovode i povodljiviji autori te stoga počinju pisati ono što se od

njih očekuje ili ono što im je donijelo izvorni uspjeh kod kritike ili publike, često se pretvara u maniru koja postaje sama sebi svrhom.

Naravno da Mihanovićeve drame imaju neke sličnosti, nisu one neke dijametralno suprotne tvorevine. Prva stvar koja se uočava „neknjiževni“ je način govora likova. Štoviše, u trima od četiriju ovdje tiskanih drama autor ima potrebu već u početnim didaskalijama naglasiti kako očekuje od glumaca koji će igrati te likove da govore „naglašeno neknjiževno“, kao da želi pobjeći od patosa kultiviranog scenskog govora koji je desetljećima terorizirao domaće glumce, ali i publiku, pa nerijetko možemo čuti zamjerke izvanstrukovnih gledatelja jer naši glumci u kazalištima i na filmu govore „neprirodno“ i „umjetno“ za razliku od glumaca iz šire regije. Sjećam se vlastitih početaka profesionalnog rada u kazalištu kada sam, zajedno s mnoštvom vršnjaka, upravo o tome vodio najžešće rasprave s profesorima na ADU-u koji su zastupali tvrde stare stavove i nazivali ih „Gavellinim školom“. Mojoj generaciji, kojoj pripada i Dubravko Mihanović (štoviše, klasičarske smo „šul kolege“), takav je način govora bio trn u oku i jedna od glavnih meta željenih promjena. Kako uz taj žudeći prirodni, neknjiževni govor idu i pripadajući likovi, nije ni čudo da su glavni protagonisti Mihanovićevih drama upravo ti, popularno zvani, „mali ljudi“. Njegovi su likovi soboslikari, frizeri, taksisti, tipični tinejdžeri, izbjeglice, umirovljenici u staračkom domu. Nema tu kraljeva, plemstva, jet seta, političara i moćnika. Njihove